

REHBERLİK (1)

ÇAĞDAŞ EĞİTİM ANLAYIŞI VE ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİ

Çağdaş Anlayışa Göre Eğitim

Eğitimin Amacı: Bireyi bilişsel, bedensel, sosyal ve duygusal yönden kendisi ve toplum için en uygun biçimde geliştirmektir.

Bireyi kendisi için yetiştirmenin anlamı, bireyi meslek sahibi yapmak, toplumsal uyumunu sağlamak ve kendisini geliştirme imkanları sunmaktır.

Bireyi toplum için yetiştirmenin anlamı ise toplumun düzenini ve sürekliliğini sağlamak, ekonomik yapı için nitelikli iş gücü yetiştirmektir.

Eğitimin İşlevleri

1. Toplumsallaştırma (Toplum için insan): Toplumsallaştırmanın amacı, bulunduğu toplumun kültürünü, değerlerini benimseyen; toplumun bir üyesi olarak sorumluluklarını bilen; toplumunu değerli bulan; toplumunu ileri götürmek için elinden geleni yapan; diğer bireylerle iyi iletişim kuran; kendisinin, ailesinin ve toplumun ihtiyaçları için çalışan, üreten, yapıcı bireyler yetiştirmektir. Kişinin sosyalleşmesine katkıda bulunan; anne, baba, okul arkadaşları, aile fertleri, öğretmenler ve çevredeki diğer kişiler "*birinci kaynaklar*"dır. Kitaplar, dergiler, gazeteler, televizyon, radyo, internet vs. ise "*ikincil kaynaklar*"dır.

2. Bireyselleştirme (Kendine yeten insan): Bireyselleştirmenin amacı, kendi potansiyellerinin farkında olan, kendi ayakları üzerinde durabilen ve en doğru kararları verebilen bir insan yetiştirebilmektir.

Eğitim Anlayışları

Geleneksel Eğitim Anlayışı: Geleneksel eğitim anlayışının iki boyutu vardır: Öğretim ve Yönetim/Denetim. Bu anlayışta eğitim uzmanları öğretmenler, idareciler ve eğitimi denetleyen müfettişlerden oluşmaktadır. Öğrencinin bilişsel gelişimi üzerinde durulan bu anlayışta, duygusal ve sosyal gelişim ihmal edilmiştir. Öğretmen bilgiyi sunan, öğrenciyse edilgen bir dinleyen konumundadır.

Çağdaş Eğitim Anlayışı: Bu eğitim anlayışı öncelikle öğrenciyi bir insan olarak görür. Öğrencinin sınıf dışındaki yaşamını ve duygularını da önemser. Bu eğitim anlayışında amaç, öğrencinin tüm yönleri ile gelişmesi, içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması, mutlu ve üretken olmasına yardımcı olmaktır. Öğrenci merkezlidir. Öğrenciyi edilgen kabul etmez ve sorun çözen, akılcı, analiz ve sentez yapabilen, yaratıcı, millî ve evrensel değerlere sahip, duygu ve düşüncelerinde dengeli bir birey haline getirmeyi amaçlar. Bu yüzden eğitim-öğretim ve yönetim-denetim boyutlarına çağdaş eğitim anlayışında kişilik hizmetleri de eklenmiştir.

Öğrenci Kişilik Hizmetleri:

1. Sağlık Hizmetleri: Sağlıkla ilgili önlemler alma (aşı), sağlık eğitimi verme (doğum kontrolü), sağlık kontrolleri ve taramalar yapma, tedavi hizmetleri sağlama.

2. Sosyal yardım Hizmetleri: Para yardımı (burs, kredi), ek görev-iş bulma, barınma hizmetleri (yurt), beslenme hizmetleri (yemekhane), ulaşım hizmetleri.

3. Rehberlik Hizmetleri:

a. Psikolojik Danışma **b.** Oryantasyon **c.** Bireyi Tanıma **ç.** Bilgi Toplama ve Yayma **d.** Yöneltilme ve yerleştirme **e.** İzleme ve Değerlendirme **f.** Sevk Hizmetleri **g.** Müşavirlik Hizmetleri **ğ.** Araştırma ve Değerlendirme Hizmeti **h.** Çevre ve Velilerle İlişkiler **ı.** PDR Programlarının Hazırlanması

4. Özel Eğitim/Özel Yetiştirme Hizmetleri: Başarısızlığı giderici yerleştirme çalışmaları, özel ilgi ve yetenekleri geliştirme çalışmaları (müzik aleti kursları), ihtiyaca göre gerekli hazırlık kursları, özel eğitime muhtaç çocuklara yönelik hizmetler.

5. Sosyal ve Kültürel Hizmetler: Boş zaman eğitimi verme, boş zamanları değerlendirme imkanları hazırlama, ilgilere göre çeşitli etkinlikleri planlama ve yürütme (spor).

Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Amacı

Eğitim süreci içinde öğrencinin ihtiyaçlarını karşılamak, öğretimi engelleyen sorunları ortadan kaldırmak ve böylece öğrencinin gelişimi için en uygun ortamı hazırlamaktır.

Öğrenci kişilik hizmetlerinin merkezinde "Psikolojik Danışma ve Rehberlik" vardır.

Öğrenci kişilik hizmetleri:

-Öğretim ve yönetim alanından farklı bir hizmet grubudur.

-Rehberlik; bireyin seçim yapması, karar alması ve uyum sağlaması konusunda ona bireysel olarak yardım eden bireye özgü bir hizmettir.

-Öğrenci kişilik ve rehberlik hizmetleri sistemli, sürekli ve örgütlü olmalıdır.

Rehberliğin Dünyada ve Türkiye'deki Gelişimi

Rehberlik ilk defa ABD'de Frank Parsons'un mesleki rehberlik çalışmalarıyla başlamıştır. (1908) Ülkemizde ise 1950'li yıllarda Amerikalı uzmanlar tarafından yürütülen çalışmalar aracılığıyla rehberlik hizmetleri başlamıştır. 1970-71'de MEB'e bağlı 24 okulda rehberlik çalışmaları resmen başlamış ve hızla yaygınlaştırılmıştır. 1970'lerin sonlarında PDR bölümleri açılmaya başlanmıştır.

Parsonian Model: Mesleki rehberlik çalışmaları Parsons'la başladığından bu modele Parsonian Model denmiştir. Bireyin ve var olan mesleklerin özellikleri belirlenir. Bu sayede bireyin kendisine en uygun mesleğe yerleşmesi sağlanır.

Eğitimle Kaynaştırılmış Model (Tamamlayıcı Model): Bu modelin savunucusu Brewer'e göre eğitim ve rehberliğin amaçları aynıdır. Bireye sadece meslek seçimi konusunda yardımcı olmak yetersizdir. Eğitimde bireysel özellikleri dikkate almak gereklidir. Eğitimle rehberlik özdeş olduğundan öğrencilere sınıfta rehberlikle ilgili bilgiler verilmelidir. Bir ders saati olarak rehberlik bu model aracılığıyla programlara girmiştir.

Klinik Model: Bu modelde bireyin kişilik özelliklerinin tanınması önemlidir. Bu model test ve envanterler gibi bireyi tanıma tekniklerinin gelişmesine yardımcı olmuştur.

Gelişimsel Model: Rehberlik hizmetlerinin, bireyin yaşamının tüm evrelerinde verilmesi gerektiğini savunur. Rehberlik hizmetleri, bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemine uygun gelişim görevlerini daha iyi yerine getirmesine yardımcı

olmalıdır.

Tarihsel Gelişimde Ortaya Çıkan Rehberlik Anlayışları

1.Özellik-Faktör Anlayışı: Parsons tarafından ortaya atılmıştır, ilk mesleki rehberlik kuramıdır. Bu anlayışa göre bireyin ve var olan mesleklerin özellikleri belirlenir. Bu sayede bireyin kendisine en uygun mesleğe yerleşmesi sağlanır. Buradaki rehberlik hizmeti anlıktır.

2.İyileştirici-Çare Bulucu Rehberlik Anlayışı: Geleneksel rehberlik anlayışıdır. Sadece sorunlu öğrencilere yöneliktir. Uzman odaklıdır, öğretimden ayırmıştır. (Gelişimsel rehberliğin iyileştirici-çare bulucu özelliğiyle karıştırılmamalıdır.)

3.Krize Müdahale Edici Rehberlik Anlayışı: Kriz durumunda (doğal afet, intihar girişimi, saldırı, taciz, ölüm...) rehberlik sunulurken benimsenen anlayıştır.

4.Gelişimsel Rehberlik Anlayışı: Öğrencilerin, tüm yönleriyle en iyi şekilde gelişmelerini hedefleyen rehberlik anlayışıdır. Tüm ilgililerin işbirliği ile sunulur. Öğretimle birbirini tamamlar. Temelinde insancıl kuram vardır.

Rehberlik Nedir?

Rehberlik, bireye kendini algılaması, çevredeki imkanları tanınması ve doğru tercihler yaparak kendini gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel yardım sürecidir.

Rehberliğin temel özellikleri şunlardır:

-Rehberlik bir süreçtir. Değişimler belirli bir zaman gerektirir.

-Bireye yardım sürecidir. Etkileşime dayalıdır.

-Rehberlik hizmetleri bireye yöneliktir. Okul yada sınıftan ziyade tek tek öğrencilerin gelişimi önemlidir.

-Bilimsel ve profesyonel bir yardımdır.

-Rehberlik hizmetlerinin esası bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.

Kendini Gerçekleştirme: Maslov'a göre, kendini gerçekleştirme; kişinin tüm potansiyellerini kullanabilmesi, yeteneklerini geliştirebilmesi, kendini yaratıcı ve üretken biçimde ortaya koyabilmesidir.

Rehberliğin İlkeleri

-Rehberliğin temelinde demokratik ve insancıl bir anlayış vardır.

-Bireysel farklılıklara saygı esastır. (Herkes belirli bir donanımla bu dünyaya gelir.)

-Rehberlik hizmetlerinde gönüllülük ve gizlilik esastır. Bu gizlilik dört aşamalıdır.

Birinci düzeydeki bilgiler; öğrencinin adı, soyadı, cinsiyeti, boyu, kilosu, açık beden kusurları gibi herkese açık bilgilerdir.

İkinci düzeydeki bilgiler; öğrencinin ya da velisinin rızası ile veya okul idaresinin öğrencinin lehine kullanılacağına ikna olması ile paylaşılabilecek bilgilerdir. Öğrencinin ailesinin eğitim, gelir düzeyi, öğrencinin okul geçmişi, hobileri gibi...

Üçüncü düzeydeki bilgiler; başkalarıyla paylaşabilmek için öğrencinin veya velisinin onayının alınması şart olan bilgilerdir. Öğrencinin başarı durumu, test sonuçları gibi...

Dördüncü düzeydeki bilgiler; en üst düzey gizliliğe sahip bilgilerdir. Bu bilgilerin sadece psikolojik danışman tarafından bilinmesi ve özenle saklanması gerekir. Psikolojik inceleme sonuçları, tıbbî ve yasal inceleme sonuçları gibi...

-Rehberlik hizmetleri tüm öğrencilere yöneliktir. Sadece sorun yaşayan öğrenciye yönelik değildir.

-Hizmetler planlı, programlı, örgütlenmiş ve profesyonel düzeyde sunulmalıdır. Burada temel ölçüt öğrenci ihtiyaçlarıdır.

-Bireyin her yönüyle gelişmesini ve kendini gerçekleştirmesini hedefler. Duygusal, eğitsel, fiziksel, meslekî, sosyal vs.

-Öğrenciyi merkeze alan bir eğitim sistemini öngörür.

-Bu yardımın esası, bireyin kendini tanımasını ve sorunlarını çözmesinde kendi kendine yeterli duruma gelmesini sağlamaktır. Sorun çözmede öncelik başkalarını değil kendimizi tanımaktır. Çünkü başkalarının davranışlarını kontrol edemeyiz; ama kendimizinkileri kontrol edebiliriz.

-Rehberlik uygulamalarında ortak bir anlayış ve işbirliği içinde (öğretmen, yönetici, aile, psikolojik danışman vs.) çalışma gereklidir. Rehberliğin yararına inanmayan kişilerle ortaklaşa çalışmak yararsızdır.

-Rehberlik uygulamaları her okulun amaç ve ihtiyaçlarına uygun sunulur. Standart bir rehberlik programı yoktur.

-Uygun bir rehberlik programı; çevre koşulları ve özellikleri ile öğrenci özellikleri ve ihtiyaçlarını temel alan, sistemli olarak değerlendirilen bir program olmalıdır.

-Öğretim ve rehberlik hizmetleri birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır.

Psikolojik Danışma ve Rehberlikle İlgili Yaygın Yanlışlar

-Tek yönlü ve doğrudan doğruya yapılan bir hizmettir. (Oysaki etkileşime ve gönüllülüğe dayalı, eşit düzeyde bir ilişki söz kousudur.)

-Temelinde, bireye acımak, kol kanat germek, onu korumak vardır. (Aksine bireyin kendi sorunlarını çözecek duruma gelmesi amaçlanır.)

-Bireyin sadece duygusal yanı ile ilgilenir. (Bireyin tüm yönlerden gelişmesine çalışır.)

-Akademik bir öğrenme konusudur, bir derstir. (Bir ders değildir.)

-Bir disiplin görevidir, yargılar, ceza verir. (Disiplinin sağlanmasına yardımcıdır; ancak yargılamaz ve ceza vermez.)

-Her sorunu çözecek sihirli bir güce sahiptir. (Bir yardım sürecidir; etkisi bireyden bireye, durumdan duruma değişir.)

-Kullanılan yöntem ve teknikler, amaçtır. (Kullanılan tüm yöntem ve teknikler bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan araçlardır.)

-Akıl ve öğüt vermek, kişi adına karar vermektir. (Aksine, bireyin kendi sorunlarını çözebileceğine inanılır.)

Rehberliğin Temelleri

Psikolojik Temeller

Bireysel farklılıkların eğitimdeki önemi: Her birey ilgi, zekâ, yetenek, deneyim, cinsiyet ya da sosyoekonomik durum bakımından farklıdır. Her birey farklı yaratılıştadır. Her bireysel fark, yeni bir donanımın habercisidir.

Duyguların yaşamdaki yeri: Bireylerin duygularını fark etmeye ve bunları ifade etmeye ihtiyaçları vardır. Ayrıca kişinin içinde bulunduğu duygusal durum bazen kişiyi çok güçlü, başarılı, mutlu kılar; kimi zaman da hayattan tat alamamasına neden olabilir.

Kişilik ve benlik gelişimine verilen değerin artması: Eğitimin tek amacı bilgi vermek değildir. Eğitim bireyin, uygun bir benlik algısına ve kişilik yapısına sahip olmasına da aracı olmalıdır.

Toplumsal Temeller

Kültür boşluğu, yabancılaşma, aile yapısındaki değişiklikler ve kuşak çatışması gibi toplumsal sorunlar: Geniş aileden çekirdek aileye geçiş "çocuk merkezli aile" tipini de beraberinde getirmiştir. Ailedeki otorite figürü değişmiştir. Otoriter baba, yerine ortak yönetim anlayışı doğmuştur. Değerlerdeki hızlı değişim; aile içinde rol karmaşalarına ve kuşak çatışmalarının artmasına neden olmuştur. Tüm bunlarla birlikte boşanmalar da artmıştır.

İş yaşamındaki değişiklikler: Değişen toplum yapısıyla, iş hayatında da icra edilen mesleklerin sayısında ve yapısında büyük değişiklikler olmuştur. Bu da rehberliğe olan ihtiyacı artırmıştır.

Felsefî Temeller

Demokratik eğitim anlayışının benimsenmesi: Demokratik eğitim anlayışı eğitim hayatında öğrenciye, seçme özgürlüğü getirmiştir. Seçme özgürlüğü de karar verme zorunluluğunu... Bu da rehberliğe duyulan ihtiyacı artırmıştır.

REHBERLİK HİZMETLERİ

REHBERLİĞİN KAPSAMI

1. Doğrudan Öğrenciye Yönelik Olanlar

-Psikolojik Danışma

-Bireyi Tanıma

-Oryantasyon (Ağıştırma)

-Bilgi Toplama ve Yayma

-Yönelme ve Yerleştirme

-Sevki Hizmetleri

2. Dolaylı Olarak Öğrenciye Yönelik Hizmetler

-Okul Rehberlik Programı Hazırlama

-İzleme ve Değerlendirme

-Müşavirlik (Konsültasyon)

-Çevre ve Veli ile İlişkiler

-Araştırma ve Değerlendirme

Psikolojik Danışma Hizmeti

-Bu hizmeti sadece, bu alanda yetişmiş "psikolojik danışman" verebilir.

-Bu hizmet "bireysel ya da grupla psikolojik danışma" şeklinde sunulur. Bireysel psikolojik danışmada oturumlar 45-50 dakikadır, haftada bir oturum yapılır. Toplam oturum sayısı da 7 olarak belirlenir.

-Gizliliğin en üst düzeyde olduğu hizmet alanıdır.

-Psikolojik danışman, danışanı savunmaya itecek "niçin?" gibi sorular sormaz. Psikolojik danışman ile danışan arasında "güven, saygı, eşitlik" temelinde bir ilişki vardır. Psikolojik danışman, oturumlar boyunca empatik bir yaklaşım sergiler.

-Psikolojik danışman, danışanı rahatlatmak ve onun güvenini kazanmak amacıyla, danışanın anlattığına benzer bir olay yaşamışsa bunu anlatır. (Kendini Açma Tepkisi)

-Danışana kesinlikle öğüt verilmez.

-Danışan ilk oturumda gizlilik, gönüllülük, oturum süresi ve sayısı gibi konularda bilgilendirilir.

-Aynı kurallar grupla psikolojik danışmada da geçerlidir. Ayrıca grup üyeleri "gecikenler oturuma katılmasın" gibi bazı ek kurallar da koyabilir.

-Grubun üye sayısı 8-12 arasındadır.

-Grubun doğal lideri psikolojik danışmandır.

-Grupla psikolojik danışmada oturumların süresi 90 dakikadır. Oturum sayısı belli değildir, grubun ilerleyişine bağlıdır.

-Grupla psikolojik danışma; danışanların yardım etmeyi, yardım almayı öğrenmesi ve kendileriyle benzer sorunları yaşayan insanları görmeleri sayesinde rahatlamaları yönleriyle bireysel psikolojik danışmadan farklıdır.

Oryantasyon (Duruma Ağıştırma) Hizmeti

Öğrencilere,

-Kafeteryasından tuvaletine kadar okulun fizikî olarak tanıtılması

-Okulun kuralları (disiplin kuralları gibi) hakkında bilgi verilmesi

-Okulun tarihçesi hakkında bilgi verilmesi

-Okulda yapılan etkinlikler hakkında bilgi verilmesi

-Kütüphane ve sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacakları hakkında bilgi verilmesi

-Okula yakın olan spor tesisleri, lokantalar gibi yerler hakkında bilgi verilmesi gibi hizmetler oryantasyon hizmetinin kapsamındadır.

Bireyi Tanıma Hizmeti

-Öğrencinin kendini tanıması veya öğrenciyene tür hizmetler sunulabileceğini belirlemek amacıyla öğrencinin tüm yönlerinin ölçme ve değerlendirme yöntemleriyle ortaya çıkarılmasına yönelik hizmetlerdir.

-Bireyi tanıma hizmetleri çerçevesinden çeşitli "test, anket ve envanterler" gibi ölçme araçları kullanılır. Psikolojik danışma hizmeti de bir anlamda bireyi tanıma hizmetidir.

-Bireyi tanımadaki asıl amaç ona kendisini tanıtmaktır.

Bilgiyi Toplama ve Yayma Hizmeti

-Öğrencinin kendisini geliştirmesine yarayacak "eğitsel, meslekî" her türlü bilgiyi toplama ve bunları öğrencinin kullanımına sunma hizmetidir. (Değişen sınav sistemi hakkındaki bilgilendirmeler gibi)

Yöneltme ve Yerleştirme Hizmeti

-Bir üst eğitim kurumu veya iş imkanları konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi, bu sayede öğrencilerin başarısına katkıda bulunulmasına yönelik hizmetlerdir.

İzleme ve Değerlendirme Hizmeti

-Öğrenciye verilen rehberlik hizmetlerinin amacına ulaşp ulaşmadığı konusunda yapılan çalışma ve değerlendirmeleri kapsayan hizmetlerdir.

-Bu hizmet eğitimin her kademesinde verilmelidir.

Sevk (Yardım Almaya Yönlendirme) Hizmeti

-Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin bulunmadığı ya da yetersiz olduğu durumlarda öğrencinin Rehberlik Araştırma Merkezleri, sosyal yardım kuruluşları, psikiyatri servisleri ya da özel eğitim uzmanı gibi diğer uzman kişi veya kuruluşlara yönlendirilmesi hizmetidir.

Müşavirlik (Konsültasyon) Hizmeti

-Okuldaki psikolojik danışman ile ilgili bir ya da birkaç kişinin (öğretmen, yönetici , veli) işbirliği içinde, öğrencinin gelişmesine yönelik olarak kurdukları yardımlaşma ilişkisidir.

Araştırma ve Değerlendirme Hizmeti

-Psikolojik danışmanın okuldakirehberlik programlarını hazırlamak ve hizmetlerin etkililiğini belirlemek üzere yaptığı çalışmaları kapsar. (Rehberlik hizmetlerinin sonuçlarının incelenmesi, öğrencilerin başarı durumlarının, başarı engellerinin veya psikolojik yardım konularının incelenmesi gibi.)

Çevre ve Veli ile İlişkiler

-Velilere yönelik çeşitli toplantıların düzenlenmesi, öğrencinin gelişimi hakkında velinin bilgilendirilmesi gibi hizmetleri kapsar.

Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması

-Program hazırlanırken temel ölçüt öğrenci ihtiyaçlarıdır. Tüm [ilgililerin katılımı](#) esastır.

-Programı psikolojik danışman hazırlasa da bu hizmetlerin yürütülmesinden birinci derecede okul yönetimi sorumludur.

REHBERLİK ÇEŞİTLERİ

Hizmet (Uygulama) Alanlarına Göre Rehberlik

-Eğitim Alanında Rehberlik

-Sağlık Alanında Rehberlik

-Sosyal Yardım Alanında Rehberlik

-Endüstri Alanında Rehberlik

-Güvenlik Alanında Rehberlik

Birey Sayısına Göre Rehberlik

-Bireysel Rehberlik

-Grup Rehberliği

Temel İşlevlerine Göre Rehberlik

-Uyum Sağlayıcı Rehberlik (Oryantasyon ve psikolojik danışma hizmeti gibi.)

-Yöneltilici Rehberlik (Öğrencinin uygun bir mesleği seçmesine yönelik çalışmalar gibi.)

-Ayarlayıcı Rehberlik (Rehberlik programlarının hazırlanması gibi.)

-Tamamlayıcı Rehberlik (Okullarda bir ders saati gibi "rehberlik saati"nin konulması gibi.)

-Önleyici Rehberlik (Gerçekleşmesi istenmeyen olay ve durumlar için yapılan etkinlikler: Aile içi iletişim eğitimlerinin düzenlenmesi gibi.)

-Kriz Müdahale Edici Rehberlik (Anne-babası boşanmış öğrenciye yardım edilmesi gibi.)

-*İyileştirici, Çare Bulucu Rehberlik* (Okul başarısı düşük öğrencinin eksiklerini tamamlamaya yönelik çalışmalar gibi.)

-*Geliştirici Rehberlik* (Bireylerin, içinde bulundukları gelişim dönemine ait gelişim görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmak) (Ergenlik sorunlarıyla baş edebilme eğitimi verme gibi.)

Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik

-*Okul Öncesi Dönemde Rehberlik:* 0-6 yaş arasını kapsar. Çocukların bu dönemde *kişisel açıdan* kendini kabul, özgüven geliştirme sağlıklı benlik kavramı oluşturma, sosyalleşme; *eğitsel açıdan* okula uyum ve ilköğretime hazırlanma, bazı temel becerileri kazanma; *meslekî açıdan* çeşitli mesleklerin var olduğunu bilme gibi becerileri kazanması gerekir. Bu dönem aile işbirliğinin en üst düzeyde kurulduğu dönemdir. Çocuklarda bu dönemde bilişsel, duygusal sözel beceriler yetersiz olduğundan psikolojik danışma hizmeti yerine müşavirlik hizmet ile müdahale edilir.

-*İlköğretim I. Kademedeki Rehberlik:* 7-11 yaş arasını kapsar. Bu dönemdeki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetinin amacı; çocuğun kendini tanımasını, kendini kabul etmesini, toplumsallaşmasını, problem çözme, karar verme gibi becerileri kazanmasını, olumlu benlik kavramı geliştirmesini, insan ilişkileri becerilerini edinmesini, okul içi ve dışı etkinliklere katılmasını, aile ilişkilerini daha olumlu hale getirmesini sağlamaktır.

-*İlköğretim II. Kademedeki Rehberlik:* 11-15 yaş arasını kapsar. Bu dönemde öğrenci çocukluktan ergenliğe geçtiği için sunulan rehberlik hizmetlerinde de değişiklik olmaktadır. Rehberlik hizmetlerinde ergenlik dönemi özellikleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca bu dönemde birey, bilişsel olarak "soyut işlemler" dönemine geçtiği için hayatı ve kendisini sorgulamaktadır. Yine bu dönemde ergen, bir üst eğitim kurumu ile ilgili karar vermek zorundadır. Bu dönemde kimi sakarlıklarla birlikte ergen benmerkezciliği yaşayan bireye güven ve umut vermek önemlidir.

-*Ortaöğretimde Rehberlik:* 15-18 yaş arasını kapsar. Ergenlik döneminin beraberinde getirdiği psikolojik ve sosyal zorluklar, uyum sorunları, eğitsel ve meslekî olarak geleceğe hazırlanma konuları bu dönemde rehberliğin temelini oluşturur. Ergen; ilk duygusal deneyimleri yaşar, fevrîdir, otoriteye başkaldırır. Duygusal ilişkilerinde ve otoriteye karşı sorunlar yaşar. Bu yüzden psikolojik danışma hizmetine gereksinim duyar. Ayrıca akran danışmanlığı da ergen için önemlidir. Akran danışmanlığı, üst sınıflardaki öğrencilerden, gerekli desteği sağlayabilecek olanların seçilip psikolojik danışman tarafından eğitilerek, kendi yaşlılarına ve alt sınıflardakilere danışmanlık yapmasıdır. Bunun en önemli nedeni ergenler üzerinde en çok kendi akranlarının etkili olmasıdır. Bunlarla birlikte ergen, önce alan sonra üniversite ve daha sonra da meslek seçmek zorunda olduğu için eğitsel ve meslekî rehberliğe de ihtiyaç duyar.

-*Yükseköğretimde Rehberlik:* 18 yaş ve üstü dönemi kapsar. Bu dönemdeki öğrencilerin en önemli gelişim görevleri iş ve eş seçimidir. Bu yüzden kendilerini geliştirmek için kişisel rehberlik hizmetlerine, duygusal sorunlarla başa çıkabilmek için de psikolojik danışma hizmetine daha yoğun biçimde ihtiyaç duyarlar. Ayrıca bu dönemde öğrencilere burs, barınma ve beslenme olanakları ile sosyal etkinliklere katılmalarına yönelik hizmetler de sunulmalıdır.

Problem Alanlarına Göre Rehberlik

-*Eğitsel Rehberlik:* Öğrencinin, öğrenmesini kolaylaştırmak, karşılaştığı güçlükleri yenmesine yardımcı olmak ve bu sayede uygun bir öğrenme ortamı oluşturmaya yönelik rehberlik hizmetlerine eğitsel rehberlik denir. Bu çalışmalar daha çok grup rehberliği şeklindedir.

Eğitsel rehberlik temel olarak öğrencinin "öğrenmeyi öğrenmesini" ve "öğrenmeye karşı olumlu bir tutum geliştirmesini" amaçlar.

Kişisel Rehberlik: Öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişim ihtiyaçlarını karşılamak böylece onların kişisel gelişim ve uyumlarına yardımcı olmak amacıyla yürütülen rehberlik hizmetlerine kişisel rehberlik denir.

Kişisel rehberlik öncelikle bireyin kendisini ve çevresini doğru anlamasını ve kabul etmesini sağlamaya yöneliktir.

Hümanistik Anlayışa Sahip Bir Öğretmende Bulunması Gereken Özellikler

Empatik Anlayış: Empati; bir kişinin tarafsızlığını kaybetmeden, kendisini bir başkasının yerine koyarak, onun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması ve bunu karşdakine ifade etmesidir. Empati için "koşulsuz kabul, koşulsuz saygı ve saydamlık" olmazsa olmazdır.

Koşulsuz Kabul: Karşımızdaki kişiyi günahıyla sevabıyla, olumlu ve olumsuz yanlarıyla kabul edebilmektir. Bu da ön yargısız olmak demektir.

Koşulsuz Saygı: Her insan; maddî durumu, fiziksel özellikleri, başarıları-başarısızlıkları, davranışları ne olursa olsun, sadece insan olduğu için saygı gösterilmeye layıktır.

Saygı, sadece öğretmen-öğrenci ilişkilerinin değil, insanî ilişkilerin ve iyi iletişimin temelidir.

Saydamlık (İçtenlik, dürüstlük): Bireyin, o an yaşadığı duygu neyse bunu karşısındakiyle paylaşmasıdır. Öğretmen-öğrenci ilişkileri açısından ise öğretmenin gerçek duygularını yapmacılıktan uzak, doğal ve dürüst bir biçimde ortaya koymasısıdır.

Ben Dili: "Bu kadar çok konuştuğunuzda ders anlatamadığım için üzülüyorum, hatta sinirleniyorum."

Örnekteki gibi; öğretmenin olumsuz davranışı ve bu davranışın kendisinde yarattığı *duyguyu* dile getirmesidir. Ben dilinde vurgu, kişiye değil davranışadır.

Sen Dili: "Beni sinirlendiriyorsunuz."

Sen dilinde ise suçlama vardır; ama olumsuz davranışın ne olduğu belli değildir. Bu da öğrenciyi savunmaya iter, iletişimi olumsuz etkiler.

Ego Geliştirici Dil: Karşımızdaki insana, onun bir özelliğini anlatırken kırııcı olmamak, onu rahatsız etmeyecek ifadeleri seçmeye çalışmaktır. "Çok tembelsin." demek yerine "Az çalışıyorsun." demek gibi.

Meslekî Rehberlik: Öğrencilerin, çeşitli meslekleri tanımaları ve kendilerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve meslekî yönden gelişmeleri amacıyla verilen rehberlik hizmetidir. Bireyi tanıma, meslekleri tanıtırma ve uygun mesleğin seçilmesine yardım etme aşamalarındandır oluşur.

Meslek seçim sürecini gelişimsel bir süreç olarak ele alırsak, aşamaları şunlardır:

-Uyanış (Farkında Olma)(5-12 yaş): Meslek bilincinin oluştuğu dönemdir. Çocuk bu dönemde farklı meslekler olduğunu, insanların farklı işler yaptığını, kendisinin ve diğerlerinin farklı ilgi ve yetenekleri olduğunu fark eder. Bu dönemdeki seçimler gerçeğe dayanmaz, hayalîdir.

-Meslekleri Keşfetme ve Araştırma (12-15 yaş): Soyut düşünmeye başlayan birey mesleklerin ortak ve farklı yönlerini araştırmaya başlar.

-Karar Verme (15-18 yaş): Geleceğe dair idealleri ve meslekler hakkında bilgisi olan birey, geçici de olsa seçimler yapar. Dönem sonuna doğru da kalıcı kararlar verir.

-Hazırlık (18-23): Bir mesleğin nasıl yapıldığının öğrenildiği dönemdir. Birey seçtiği mesleğe hazırlanmaya başlar. Gerekli bilgi ve becerileri edinmeye başlar, iş imkanlarını araştırır.

-İşe Yerleşme: Birey iş dünyasında yerini alır, kazandığı bilgi ve becerileri uygulamaya başlar. Mesleğini sürdürür ya da yeni iş imkanları arar.

Meslek Seçim Kuramları

Özellik-Faktör Kuramı

Williamson, Paterson ve Darley tarafından geliştirilen ve daha soora "Özellik-Faktör Kuramı" olarak adlandırılan bu yaklaşıma göre, insan birtakım gizilgüçlerle dünyaya gelir ve her insan kendine özgü bir varlıktır, kişilik; yetenek, ilgi, değer ve tutum gibi, birbirinden ayrı ama birbiri ile etkileşim halinde bulunan birtakım özellik ya da faktörlerden meydana gelir. Bu özellikler, davranışları gözlemekle ya da test ve envanter gibi [ölçme araçları](#) ile saptanabilir. Danışmanın görevi bireyi bilimsel yöntemlerle incelemek, onun zayıf ve güçlü yönlerini belirlemek ve başarılı olacağı alanları kendisine göstermektir.

Psikolojik danışma süreci ise şu basamaklardan oluşmaktadır: Analiz: Danışan hakkında, çok çeşitli kaynaklardan bilgi toplama.

Sentez: Elde edilen verilerin düzenlenmesi, özetlenmesi ve aralarındaki ilişkilerin saptanması.

Teşhis-Tanı: Bireyin sorununun kaynağı hakkında danışanın bir yargıya varması.

Prognoz: Sorunun geleceği, karşılaşılabilecek güçlükler hakkında bazı tahminler yapılması.

Psikolojik Danışma: Danışanla danışmanın, sorununun çözümü için değişik yollar aramaları.

İzleme: Psikolojik danışmanın etkinliğinin değerlendirilmesi.

Bu işlemler bir hekimin hastasına yardımcı olurken yaptığı işlere benzediği için bu yaklaşıma "Tıbbi Model" de denmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Yaklaşımlar

Meslek gelişimi ve seçimi sorununa ekonomistler, sosyologlar farklı açılardan çeşitli açıklamalar getirmişlerdir.

Ekonomist ve sosyologların, meslek seçimini, bireyin dışındaki bazı sistemlerin işleyişine bağlamakla psikologlardan bir hayli ayrı düştükleri görülmektedir. Smith ve Clark gibi ekonomistler meslek seçimini ekonomideki arz-talep ve net fayda ilkeleri ile açıklarken Lipsett (1962) gibi sosyologlar meslek seçiminin, kültür, aile yapısı, okul ve arkadaşlık ilişkileri gibi toplumsal kurumların ya da toplulukların etkisi ile biçimlendiğini ileri sürmüşlerdir.

Psikanalitik Yaklaşımlar

Ekonomik ve sosyolojik görüşlerin tersine, meslek seçimini açıklamakta psikolojik yaklaşımların, daha çok bilinçli ya da bilinçdışı gereksinimler, güdüler ya da benlik tasarımı gibi psikolojik etmenlere ağırlık verdikleri görülmektedir. Bunlardan "Psikanalitik Kuramlar" diğer birçok davranış gibi, mesleki davranışların da bilinçdışı gereksinimleri doyurma yolunda yüceltilmiş davranışlar olduğu görüşünden hareket etmektedirler.

Psikanalitik kuramcılara göre birey toplumca uygun görülen bazı etkinliklere katılarak libidosunu, toplumca kabul edilebilecek bir biçimde ifade eder. Bu anlayışa göre meslek de kişiliğin bir yansımasıdır. Hayatın ilk altı yılı kişiliğin oluştuğu dönemdir. Bu dönemde geliştirilen çevreye uyum mekanizmaları, daha karmaşık davranışların gelişimi için gerekli temeli oluşturur. Ancak, yetişkinlerin davranışları da bebeklerinki gibi aynı içgüdüsel doyum kaynaklarına yöneliktir.

Psikanalitik kuramcılardan Brill (1949)'e göre, normal insanın meslek seçme konusunda rehberliğe ihtiyacı yoktur. Çünkü kişinin bilinçdışı dürtüleri, onun hangi alanda doyum sağlayacağını söyleyen en iyi rehberdir.

Roe'nun İhtiyaç Kuramı

Psikanalitik kuram meslek seçimini savunma mekanizmaları ile ve bilinçdışı gereksinimlerle açıklarken Roe (1957) meslek

seçme kararında psikolojik gereksinmelerin önemine ağırlık vermektedir. Roe'ya göre bireyin çocukluğunda geçirdiği yaşantılar ve ana-babası ile ilişkilerinde sağladığı doyum, onun gelecekte davranışlarını belirleyen iç uyarıcıları oluşturur. Bireyin gereksinmelerini doyurma yolları onun, yetenek, ilgi ve tutumlarından hangilerini geliştireceğini belirler. Ana-babanın karşıladığı psikolojik ihtiyaçlar (sevgi, ilgi vb.) davranışı etkileyecek bilinçdışı güdüler haline gelmezler. Ancak, hiç doyurulmayan ya da çok az doyurulan ihtiyaçlar birer güdü haline gelir. Bu durumda, aile ortamında sevgiye doymamış olan kişi, ya insanlardan uzaklaşıp nesnelerle uğraşmayı, ya da sevgi ihtiyacını doyuracak araçlar olarak insanlarla uğraşmayı tercih edeceklerdir. Meslekleri "insanlarla" veya "insan olmayanlarla" ilgilenmeyi gerektiren meslekler olarak iki genel kategoriye ayıran Roe, bireylerin bu alanlardan birine yönelişinin gerisinde, yukarıda belirtildiği şekilde, çocukluk yaşantılarından kaynaklanan sevgi ihtiyacının bulunduğu görüşündedir.

Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı

Ginzberg (1952) meslek seçiminde savaş, aileden önemli bir kişinin kaybı ya da bir mirasa konma gibi, kişinin kontrolü dışındaki etmenlerin rol oynadığı ve seçimin bir kaza, bir tesadüf olduğunu iddia eden kuramcılara karşı tepkisini belirtmekte ve arkadaşları ile (Ginzberg, Axelrad ve Herma) yeni bir kuram geliştirme gereğini duyduklarını ifade etmektedir. Meslek seçimini bir gelişim süreci olarak gören Ginzberg ve arkadaşlarına göre, birey mesleğini bir anda verilen gelişigüzel bir karar sonucunda değil, hayat boyunca oluşan ve gelişen ve büyük ölçüde "Geri dönülemez" (irreversible) olan davranış örüntüleri yoluyla seçer. Mesleki karar verme süreci, "Hayal dönemi", "Geçici seçimler dönemi" ve "Gerçekçi dönem" olmak üzere birbirinden ayrı üç evreye ayrılır.

"Hayal dönemi" 6-11 yaşlarını kapsar. Bu dönemde çocuk genellikle çevresindeki kimselere karşı geliştirdiği özdeşime göre bazı meslek tercihlerini ifade eder. "Geçici seçim dönemi" ergenlik dönemine rastlar. Bu dönem şu alt dönemlere ayrılır:

- (1) Seçimlerin ilgilere dayandığı "ilgi" dönemi,
- (2) Yeteneklerin dikkate alındığı "Yetenek" dönemi,
- (3) Bireyin toplumda bir yer edinmeyi düşündüğü "Değer" dönemi ve
- (4) Bireyin bir iş veya ileri eğitimi düşünmeye başladığı "Geçiş" dönemi.

Gerçekçi dönem ise şu alt basamaklara ayrılmaktadır:

Araştırma: Bireyin meslek seçimi sorunu üzerinde düşünmeye ve bunu çözmek için gereksinme duyduğu yaşantıları kazanmaya başladığı dönem.

Billurlaşma: Bireyin kendini verebileceği mesleği seçmesini etkileyen çok çeşitli faktörleri değerlendirdiği dönem.

Belirleme: Seçeneklerin belli meslek amaçlarına göre değerlendirildiği dönem.

Bu kuramda meslek seçimi ergenlik dönemi boyunca en az on yıl süren bir gelişim sürecinin ürünü olarak görülmekte ve varılacak kararın, bireyin o ana kadar geçirdiği yaşantıların ürünü olacağı, fakat aynı zamanda gelecekteki yaşam ve kararları da etkileyeceği, dolayısı ile geri dönülmez olduğu ileri sürülmektedir.

Super'in Benlik Kuramı

Super'e göre meslek seçimi benlik tasarımının mesleki bir terimle ifadesidir (Süper ve arkadaşları, 1963). "Benlik kuramı" veya "Rol kuramı" aynı zamanda meslek seçimine gelişimsel bir yaklaşım olarak da düşünülür.

Super'e göre benlik tasarımı bir kimsenin kendini nasıl gördüğüdür. Benlik tasarımı bireyin kendisi hakkında, doğrudan edindiği algıların (self-percepts) birbirleri ile anlamlı bütünler oluşturması ile meydana gelir. Ancak bu oluşum genellikle, ister hayali olsun, ister gerçek hayat etkinlikleri ile olsun, bir rol oynamakla, yani belli bir durumda, belli bir fonksiyonda bulunmakla gerçekleşmiştir-tir. Benlik, meslek seçimini etkiler; çünkü aslında meslek seçimi, bireyin kendi hakkındaki tasarımını oldukça açık bir biçimde ifade etmeyi istediği bir yaşam noktasıdır. Yani birey meslek tercihini ifade ederken açıkça "ben şu ya da bu biçimde bir insanım" der.

İnsan hayatı boyunca çok çeşitli roller oynar. İş ve oyun etkinliklerinde yeteneklerini dener, başarılarını değerlendirir, başkalarının değerlendirmelerini değerlendirir, bazı şeyleri iyi bir biçimde yaptığını fark eder ve bundan doyum sağlar. Bu yaşantılar biriktikçe birey kendini şu ya da bu alanda daha başarılı olarak görmeye başlar; kısaca kendisi hakkında bir yargıya varır. Yaşı ilerledikçe kendisi hakkındaki çok çeşitli tabloları birleştirir ve oldukça tutarlı bir benlik tasarımı oluşturur. Kişinin amacı, benlik tasarımını korumaktır. Bütün davranışları artık bu benlik tasarımına göre biçimlenir. Mesleki

davranışlar arasında da benlik tasarımı ile tutarlı olanları seçer.

Benlik tasarımının oluşması ve bir mesleki tercihe dönüşmesi süreci bir gelişim süreci boyunca gerçekleşmektedir. Bu süreç Süpere göre şu basamaklara ayrılmaktadır:

1. Büyüme (14 yaşa kadar)
2. Araştırma (15-24 yaşlar)
3. Yerleşme (25-44 yaşlar)
4. Koruma (45-64 yaşlar)
5. Çöküş (65 ve sonrası)

Büyüme dönemi konusunda Super'in açıklamaları Ginzberg ve arkadaşlarından pek farklı değildir. Meslek rehberliği açısından en önemli dönem "Araştırma" dönemidir.

Okulda, yarım zamanlı bir işte, boş zamanlarda kişinin kendini sınıdığı, çeşitli roller denediği ve meslekleri incelediği bir dönem olan "Araştırma dönemi" şu alt basamaklara ayrılmaktadır.

Geçici Dönem (15-17 yaşlar): İlgi, gereksinme, yetenek ve değerlerin dikkate alınarak birtakım geçici kararlara varıldığı ve hayali olarak tartışıldığı dönem.

Geçiş Dönemi (18-21 yaşlar): Bireyin bir işe ya da profesyonel eğitime başladığı ve gerçek olguları daha çok dikkate aldığı dönem.

Sinama Dönemi (22-24 yaşlar): Uygun bir alanın bulunduğu ve kişinin ilk işe yerleştiği dönem. (Super ve Bohn, 1970).

Tiedeman ve O'Hara'nın Kimlik Kuramı

O'Hara ve Tiedeman (1959) meslek gelişimini bir kimlik (identity) gelişimi olarak görürler. Bu kuramcılara göre benlik bireyin kendini algılamasından çok kendini değerlendirmesidir. Bu benlik kavramının oluşumu bütün yaşam boyu sürer. Birey gerek eğitimi sırasında gerek daha sonraki çalışma hayatında çeşitli sorunlarla uğraşırken benlik ve mesleki kimlik birbirini etkiler. Birey bir pozisyondan diğerine geçtikçe benlik de değişikliğe uğrar. Meslek seçimi süreci, mesleki kimliğin gelişme süreci olup, benlik bu kimliğin merkezidir.

Gelişimin kuramlarından gerek Ginzberg ve arkadaşlarının gerek Super'in kuramında gördüğümüz "Araştırma" dönemi mesleki rehberlik bakımından özel bir önem taşımaktadır. Araştırma (keşif) davranışı hayatın her safhasında görülürse de "Gelişim bunalımları" (developmental crisis) ve karar verme dönemlerinde çok daha önem kazanmaktadır. Özellikle ilerideki yaşamı için önemli bir karar verme durumunda olan birey kendisi ve çevre koşulları hakkında bilgi toplamaya yönelik maksatlı davranışlara girer. Bu dönemde birey daha önce olduğundan çok daha bilinçli olarak kendini yetişkin rollerinde dener, ilgi ve yeteneklerini sınar; aynı zamanda dış gerçekleri de değerlendirir, bir meslek için gerekli eğitim, para vb. koşulları dikkate alır, yetenek, ilgi ve isteklerini çevrenin olanakları ile bağdaştırabileceği bazı planlar yapar. Bu geçici karar ve planlar olumsuz bir yaşantı ile bozulmazsa giderek kesinleşmeye başlar, kararlara bağlanma artar.

Bireyler, kendileri ve çalışma hayatı hakkında uygun hipotezler formüle etmede yardıma gereksinme duyarlar.

Danışmanlar bireylere, bu hipotezleri geçmiş ve yeni yaşantılar karşısında test edecek uygun yollardan haberdar olmaları ve halen bildiklerinin mesleki amaçlarına uygunluğunu görmeleri ya da kendilerini ve iş dünyasını keşfetmeleri konusunda yardım ederek, onlarda bu araştırma davranışını geliştirebilirler.

Borow, gelişim kuramlarının 1950'lerden sonra ortaya çıkan "Meslek Gelişimi Psikolojisi"ne getirdiği kavramları şöyle özetlemektedir:

1. Mesleki Yaşam Evreleri (Vocational Life Stages): Bir dizi bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişim basamakları halinde betimlenen psikolojik gelişim evreleri gibi, mesleki gelişimin akışı da mesleki yaşam evreleri ile betimlenmektedir.
2. Meslek Örüntüsü (Caneer Pattern): Meslek seçimi tek ve kesin bir karar olmayıp, uzun süre devam eden bir süreçtir. Bu süreç içinde bir takım seçme noktaları vardır. Meslek seçimi davranışı, meslek Örüntüsü içinde bireyin yaşantıları ile yakından ilişkili, düzenli ve yordanabilir bir harekettir.
3. Mesleki Gelişim Evreleri: Mesleki olgunluk kazanmak, her bir hayat basamağında karşılaşılan bir takım tipik ve gerekli problem çözme yaşantıları ile karşılaşmak, bir sonraki basamakta karşılaşılabilecek güçlüklerle baş edebilmek için gerekli temel bazı becerileri kazanmak demektir. Mesleki yaşam evrelerinin her birinde bireyden beklenen bazı davranışlar vardır

ki bunlara "Mesleki Gelişim Görevleri" (Vocational Developmental Tasks) denir.

4. Benlik Tasarımının Gerçekleştirilmesi: Kararlı bir özdeşim kurma sürecinin bir parçası olarak ergen, bilinçli ya da bilinçsiz olarak beliren benlik tasarımına uygun ve onu güçlendiren bir takım seçimler yapar. Bu kararlar aslında mesleki değilse de geniş anlamda düzenli ve gelişmekte olan meslek örüntüsünün parçasıdır. Bu örüntünün oluşumu "Benlik Tasarımının Gerçekleştirilmesi" (Self-

Contept Implementation) doğrultusundadır.

5. Mesleki Rol Modelleri: Çocuk veya ergen, sosyalizasyonun belli dönemlerinde yetişkinlerin davranışlarını taklit eder. Bunlar onun "mesleki rol modellerini" (Vocational Role Models) oluşturur.

Taklitçiliğe dayalı biçimindeki bu rol oynama sırasında birey, yetişkinlerin değer yargılarını ve alışkanlıklarını benimser ve onları içselleştirir. Öyle ki bunlar onun psikolojik yapısının kalıcı özellikleri haline gelir. Eğer çocuk iyi ve olumlu yetişkin modellerini gözleme olanağı bulabilmişse, gereksinmelerini doyurmayı erteleyebil-me, çalışmalarında etkin ve yararlı olabilme, mantıklı kararlar verebilme gibi, başarılı bir mesleki gelişim için gerekli bazı tutum ve alışkanlıklar geliştirebilir. Son yirmi beş yıllık dönem, meslek seçimini bireyin bilinçli ya da bilinçdışı gereksinmeleri, ilgi, tutum ve değer yargıları, umut ve beklentileri ile açıklayan çeşitli kuramların ileri sürüldüğü bir dönem olarak görülmektedir. Bunda o sıralarda Rogers'ın benlik kuramının ve güdümsüz danışma yönteminin giderek artan bir kabul görmesinin önemli etkisi olduğu düşünülebilir. Bu dönemde psikolojik yardım hizmetlerinde odağın rehberlikten psikolojik danışmaya kaydığını; bireye, kendisi ve çevresi hakkında bilgi verme yerine onun ilgilerini, değerlerini ve beklentilerini, kısaca, benlik tasarımını anlamaya, daha olumlu ve gerçekçi bir benlik tasarımı geliştirmesinde bireye yardımcı olmaya ağırlık verildiğini görmekteyiz.

Holland'ın Kişilik Kuramı

Holland'ın kuramı, kişilik dinamiği ile mesleklerin yürütüldüğü çevre veya mesleklerin gerektirdiği faaliyetler arasındaki ilişkiye dayanır. Holland (1966)'a göre meslek seçimi, kişiliğin yansıması, bireyin çevre ile ilişkisinde benimsediği uyum yönteminin, bir meslek faaliyeti alanında ifadesini bulmasıdır. Holland bireylerin kendileri ve meslekler hakkındaki görüşlerini meslek adları ile ifade ettikleri görüşündedir. Holland'a göre her birey meslek seçme yaşına gelinceye kadar çok çeşitli etkiler altında kalmakta ve meslekler hakkında kalıplaşmış yargılar geliştirmektedir. İş dünyası hakkındaki görüşlerini de bu kalıp fikirlerle ifade etmektedirler.

Holland'a göre iş dünyasındaki çeşitli meslekler, içerdikleri etkinlikler bakımından altı tür mesleki çevre oluşturmaktadırlar. Bunların her biri için altı tür kişilik örüntüsü betimlenmektedir. Bu kişilik örüntüleri kişinin çevresine uyum tarzını yansıtmaktadır. Altı tür meslek çevresinden herbirine uygun kişilik tipleri şunlardır

1. Gerçekçi Tipler: Bunlar genellikle atak, saldırgan, kas faaliyetini ve motor koordinasyonu gerektiren işlerde başarılı, erkeksi, bedence güçlü, sade, tabii insanlardır. Genellikle sabırlı ve hoşgörülü olan bu insanlar açık havada çalışmayı tercih ederler, insanlar arasında bulunmaktan, sözel etkileşimde bulunmaktan sıkılırlar. Soyut kavramlarla uğraşmaktan hoşlanmazlar, sosyal beceri gerektiren durumlarda başarısızdırlar, ilgi alanları genellikle dar olup daha çok "mekanik ve açık hava" alanında yoğunlaşmıştır. Başarma güdülerini çok güçlü değildir.

Bu grup için tipik meslek üyeleri, çiftçiler, beden eğitimi öğretmenleri, polisler, ormancılar, pilotlar, denizciler vb.dir.

2. Aydın Tipler: Bu gruptaki insanlar yapmaktan çok düşünmeyi, beden güçleri yerine zihin güçlerini kullanmayı tercih ederler. Bunlar uysal, alçakgönüllü, başarma güdüsü yüksek, düşünceleri esnek, topluluktan hoşlanmayan, bağımsız insanlardır. Sosyal yükümlülükten kaçınır, kendilerini sergilemekten hoşlanmazlar. Sabırlı ve ısrarcıdırlar. Çevreyi doğru ve ayrıntılı bir biçimde algılama güç ve isteğine sahiptirler. Kuder'in sınıflamasına göre meslek ilgileri "Bilimsel" dir. Bu kişisel yönelime uygun meslekler bilimle ilgili mesleklerdir. Biyologlar, hakimler, veterinerler, kimyagerler ve mühendisler bu gruba girerler.

3. Sosyal Tipler: Bunlar, başka insanlarla bir arada bulunmaktan, onlara yardım etmekten, onları ikna edip yönetmekten hoşlanırlar. İnsanları ve duygularını anlama çabası gösterirler. Kendilerini anlamaya ve kabul etmeye isteklidirler. Zihinsel yetenekleri ve başarma güdülerini oldukça iyidir.

Sosyal çalışmacılar, psikolojik danışmanlar, halkla ilişkiler personeli, öğretmenler bu kişilik tipinin örnekleri sayılabilirler. Bu

gruptaki insanların ilgi türü "Sosyal Hizmet"tir.

4. Gelenekçi Tipler: Kurallara bağlı, tertip-düzen meraklısı olan bu insanlar emir alıp vermekten hoşlanırlar, statü ve kudret ararlar. Duygulardan çok nesneleri anlamak isterler. Kendilerini sıkı bir kontrol altında tutarlar. Çevrede daima iyi bir izlenim bırakmak isterler. Erkeksi, heyecan bakımından dengeli, bağımlı, sorumluluk duygulan güçlü kişilerdir. Bu tipe uygun mesleki çevre muhasebecilik, büro, banka memurluğu, sekreterlik vb.dir. Kuder'de ilgi alanları "Hesaplama" ve "Büro işleri" dir.

5. Girişimci Tipler: Dışa dönük plan bu insanlar başkalarını ikna edip yönetmek isterler, insanlarla devamlı ilişki halindedirler. Rahat, heyecan bakımından dengeli, dış görünüşleri anlamaya meraklı, sabırsız, kendine yetemeyen insanlardır. Bu tiplere uygun meslekler, satıcılık, komisyonculuk, politikacılık ve avukatlıktır. Kuder'de ilgi alanları "ikna" dır.

6. Artistik Tipler: Estetik faaliyetlere ilgi, heyecansal kararsızlık, esneklik, ataklık, bağımsızlık, köktencilik, şüphecilik ve duygusal çöküntü, alçakgönüllülük ve kadınsı ilgiler bu tipi belirleyen başlıca özelliklerdir. Bunlar hayal gücü yüksek, yaratıcı insanlardır. Müzisyenler, ressamalar, yazarlar kısaca sanatla uğraşanlar bu gruba girerler. Bunların Kuder'de ilgi alanları "Güzel Sanatlar" ve "Müzik"tir.